

Jan Vážný

(1891 – 1942)

Jan Vážný se narodil 1. ledna 1891 v Praze. Středoškolské vzdělání získal na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, kde úspěšně maturoval v roce 1909. V témže roce také zahájil studia na Právnické fakultě tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Z existujících záznamů vyplývá, že studoval velmi úspěšně a již v této době se intenzivně začal zajímat o odborné studium římského práva u profesora Leopolda Heyrovského. Na to, aby se mu mohl plně věnovat, si však musel ještě pár let počkat. Studium zakončil doktorskou promocií 12. prosince 1914 a vzhledem k tomu, že byl nevoják, nenarukoval do armády. Na místo soudního čekatele nastoupil už 1. listopadu 1914. V této funkci setrval více než čtyři roky a teprve 7. května 1919 byl jmenován soudcem obvodního vrchního soudu v Praze.

Jako soudce však působil velmi krátce, protože ještě na podzim téhož roku zahájil postgraduální studium (1919 – 1920) na Královské univerzitě v Římě u prof. Pietra Bonfanteho, což mělo rozhodující význam pro jeho další život. Jeho odborný růst byl velmi rychlý. Už v roce 1920 předložil habilitační spis *Actiones poenales*, který za oponentury profesorů L. Heyrovského a J. Vančury dne 16. prosince 1920 úspěšně obhájil. Rozhodnutím ministerstva školství ze dne 17. prosince 1920 byl JUDr. Jan Vážný jmenován docentem pro obor římské právo. Tento obor také v letech 1920 – 1921 přednášel na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Velmi záhy však přišla nabídka z nově založené Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, kterou Jan Vážný okamžitě akceptoval, a proto ho dne 20. května 1921 prezident republiky jmenoval mimořádným profesorem římského práva na této fakultě. Pedagogicky i vědecky zde Jan Vážný působil až do roku 1927. Prázdniny roku 1922 věnoval Jan Vážný dalšímu studijnímu pobytu opět v Itálii, tentokrát v Palermu u prof. Salvatora Riccobona. V této době vydal své první větší práce (*Custodia v právu římském*, 1925; *Římské právo obligační, část I.*, 1924, *část II.*, 1927). Spadá sem také jeho počáteční aktivita v některých právnických učených společnostech. Stal se například řádným členem právníckého odboru Učené společnosti Šafaříkovy a dopisujícím členem ústavu Instituto di studi legislativi v Římě.

V roce 1927 přijal nabídku brněnské právnické fakulty a stal se jejím řádným profesorem (jmenován prezidentem 22. prosince 1927 s účinností od 20. prosince 1927). Stálým členstvím v pedagogickém sboru Právnické fakulty Masarykovy univerzity však jeho brněnské pedagogické působení nezačalo. Jeho počátky je třeba datovat už do školního roku 1921/22, kdy pravidelně do Brna dojížděl, nejprve na přednášky a semináře z římského práva a od školního roku 1922/23 i na doplňující přednášky z papyrologie.

Jan Vážný se do dějin brněnské právnické fakulty zapsal i jako akademický funkcionář. Ve školním roce 1932/33 byl děkanem fakulty. Z titulu této funkce byl v témže školním roce členem senátu Masarykovy univerzity a v tomto orgánu setrval i v následujícím školním roce 1933/34 jako proděkan.

Jan Vážný byl nejen významným pedagogem, ale i výraznou vědeckou autoritou, což se odráží v jeho rozsáhlém vědeckém díle, které po sobě zanechal.

Prof. Jiří Cvetler (Sborník věd právních a státních 1946) spatřoval v jeho díle trojí proud. Především výlučně vědecký, dále pak pedagogický ve vztahu ke studujícím právní vědu a nakonec popularizační ve vztahu k právnické veřejnosti. Všechny tři proudy se vzájemně prolínají, tvoří komplexní celek práce vědce, který měl vždy na mysli souvislost římského práva s právními normami a právními jevy nové doby i to, že na úrovni vedení a ovlivňování studentů i celé právnické obce závisí úroveň praxe i dalšího rozvoje právní vědy.

Vědecká práce Jana Vážného byla ovlivněna za univerzitních studií především profesorem Leopoldem Heyrovským, v době studijního pobytu v Římě pak profesorem Pietrem Bonfantem. Zaměření Bonfantovy školy, o němž referoval Jan Vážný ve svých prvních literárních parcích, jej přivedlo ke studiu otázek římského obligačního práva, jemuž pak věnoval největší část své badatelské práce. Byly to například práce *Nejnovější věda italská o definicích římských obligací* nebo *Nové theorie italské o vzniku římské obligace*, publikované ve Sborníku věd právních a státních v roce 1920. Počáteční vliv Bonfantovy školy byl u něj brzy vyvážen syntetickými snahami Riccobona směru. To je patrné z jeho další literární činnosti.

Habilitační spis *Actiones poenales* (Bratislava 1923) pojednával o změně pojmu a struktury soukromých trestních žalob v historickém vývoji. V dalších letech v Bratislavě publikoval *Římské právo obligační* (I., 1924; II. 1927). S využitím poznatků z těchto prací zaměřil svou pozornost na problém odlišení ručení za výsledek od ručení za vinu. Spis *Custodia v římském právu* (Bratislava 1925) je úhrnným zpracováním otázek, o které se zajímala Bonfantova škola, jež spatřovala hlavního vývojového činitele v působení poklasických a byzantských škol. Studie uveřejněné italsky v *Bulletino dell' Instituto di diritto romano* (*Il problema generale dei contratti a favore di terzi nel diritto romano* z roku 1932) a jinde ukazují, že to bylo nejprve obligační právo, v němž Jan Vážný získal doma i za hranicemi vědecký křest. Jeho usilovná a bohatá práce však pokračovala. V pracích o naturální obligaci z let 1928 – 1929 uveřejněných ve *Vědecké ročence právnické fakulty Masarykovy univerzity* (*Obligatio in iudicium deducta a Závazky nedospělých v právu římském a byzantském*), v pojednání *Naturalis obligatio* ve *Studi in onore di P. Bonfante* (IV, 1930) a v četných studiích k problematice viny (například *K problematice viny v římském právu soukromém* z roku 1930 nebo *Svolgimento della responsabilita per culpa nel diritto romano* z roku 1935) a smluv ve prospěch třetího (například *Problém smlouvy ve prospěch třetího ve světle římské jurisprudence* z roku 1931 nebo *Appunti alla dottrina classica dei contratti a favore di terzi* z roku 1934) již Jan Vážný studoval a řešil problémy s novým chápáním vnitřních činitelů klasického práva. Uznával zde v souladu s teorií italského romanisty Salvatora Riccobona převážně římský původ soukromoprávních nauk justiniánské kodifikace.

V polovině třicátých let se Jan Vážný vyrovnal s otázkou vlivu římských právních idejí na platné právo v článku v *Časopise pro právní a státní vědu* (*Římskoprávní ideje v občanském zákoníku a osnově*, 1933) a na kongresu v Pavii (*Idee romano nel diritto civile moderno*, 1935), a posunul svůj zájem k problematice dědického práva. Výsledkem několika předběžných studií publikovaných česky i italsky byla poslední větší práce Jana Vážného, a to *Pupilární substitute ve vývoji římského práva (K dějinnému vývoji dědického náhradnictví)* z roku 1940. Předmětem autorova zájmu se v ní stal římským právem vytvořený pojem pupilární substitute, respektive jeho prvotní podoba, vývoj i osudy v pozdějším zákonodárství.

Na vědecké práci Jana Vážného lze pozorovat, jak rozvíjel sféru poznatků, ale zároveň také překročil poznatky dřívější, které dalším zkoumáním nebo novými objevy upřesnil nebo

obohatit. Tento pokrok je logicky provázen stále hlubším vztahem k teoretickým otázkám zkoumané problematiky. Svědčí o tom také pojetí jeho práce *Právo praetorské v pojetí klasické jurisprudence* z pocty k šedesátým narozeninám Františka Weyra (1939), ve které zužitkoval některá hlediska normativní teorie pro konstrukci pramenů práva prátorského a pro výklad dynamického chápání práva u římských právníků. Studie Jana Vážného se tady rozbíhaly k rozvinutí základních otázek římského civilního procesu navazující na souhrnné zpracování této látky v jeho *Římském procesu civilním* z roku 1935. Myšlenkové bohatství těchto prací a jejich teoreticko-metodologická úroveň svědčily o tom, že úsilí Jana Vážného povede k přetváření nauky římského práva jak objasněním podstaty tehdejšího právního myšlení, tak v obecné právní teorii, zejména procesní. Jeho badatelská činnost byla oceněna i za hranicemi, zejména v Itálii, což dokládají následující fakta.

Hluboké poznání římského práva a metod právně historického bádání se promítlo do pedagogické práce Jana Vážného. Nové myšlenky dokázal studentům předávat jako samozřejmé pravdy, ač k nim docházel usilovným dlouholetým přemýšlením. Přestože sám literárně nepracoval v papyrologii, konal se záměrem doplnit výuku římského práva také speciální papyrologické přednášky a cvičení, které přináší, jak sám říkal, zajímavé srovnání s právem řeckým a zvláštní poučení přímým rozbořem právních listin.

Nejvýznamnějším dokladem vědeckého rozměru Jana Vážného jsou učebnice, pozoruhodné svým pedagogickým zaměřením, myšlenkovým bohatstvím, originálním pojetím i kultivovanou formou sdělení. Bohužel nedokončen zůstal hlavní cíl snažení Jana Vážného, a to v zamýšlené *Soustavě práva římského* systematicky zpracovat celou oblast římského práva. Ovšem zásluhou Hynka Bulína ve spolupráci s Janem Vážným ml. byly v roce 1946 pro potřeby studentů brněnské právnické fakulty souhrnně vydány jeho dílčí práce *Římské právo obligační* (1924 a 1925), *Vlastnictví a práva věcná* (1937), *Římské právo procesní* (1935) a z rukopisu i *Nauky všeobecné*. Nelze nalézt lepšího vyjádření předností těchto prací, než reprodukovat slova Jiřího Cvetlera ze Sborníku věd právních a státních z roku 1946. J. Cvetler viděl jejich hodnotu ve „šťastném spojení požadavků kladených na vědeckou úvahu a na studijní, informativní pomůcku. Výklad je instruktivní, kde je třeba názorný, jako by byl zaměřen k důkazu, že i o nesnadných věcech, jichž se týkají některé partie spisu, lze psát plynule a lehce“.

Toto vzácné spojení odborné a pedagogické stránky se uplatnilo i v popularizátorské činnosti Jana Vážného. Zejména v článkách v Časopise pro vědu právní a státní přesvědčivě dokazoval, že římské právo neztratilo na aktuálnosti a že zůstává nutnou součástí odborné výzbroje právníka i v nové době. Zřetelným důkazem, jak nenahraditelnou teoretickou bází poskytuje římskoprávní chápání pozitivního práva, jsou například jeho úvahy nad § 609 všeobecného občanského zákoníku.

Jan Vážný byl typem moderního vědce, který se v duchu současných požadavků, formulovaných prof. Koschakerem, vždy vyhýbal přemíře historičnosti, nedostatku skutečného juristického charakteru a dbal na metodologické zřetele, které by sblížily romanistickou doktrínu s požadavkem moderního právního myšlení. V tomto smyslu jeho vědecká osobnost představuje trvalou hodnotu naší i evropské právní romanistiky.

Z existujících záznamů bohužel nelze přesně zjistit, jak často zajížděl do Itálie. Přesto si z kusých zpráv můžeme udělat alespoň částečný obraz o jeho zahraničních stycích. Tak například v roce 1932 se obrátil na ministerstvo školství se žádostí o příspěvek na velikonoční pobyt v Římě, kde se chtěl setkat s profesory P. Bonfantem a S. Riccobonem a současně

provést korekturu svých prací připravených k vydání. Odpověď ale byla zamítavá. Záznam z roku 1934 má obdobný charakter. Jan Vážný žádal o příspěvek, aby se mohl zúčastnit právního kongresu v Římě pořádaného k sedmistému výročí gregoriánského dekretu a čtrnáctistého výročí Justiniánova kodexu. Odpověď ministerstva školství v archivních materiálech není připojena, ale z přípisu Jana Vážného datovaného 16. 3. 1938 vyplývá, že si účast hradil sám, stejně jako i v roce 1933, kdy šlo o kongres konaný v Bologni u příležitosti oslav Digest. Dne 10. dubna 1933 rektorát Masarykovy univerzity potvrdil, že se Jan Vážný, toho času děkan právní fakulty, zúčastní kongresu římského práva konaného od 17. do 29. dubna v Bologni a v Římě. Podobná zpráva svědčí o účasti Jan Vážného (a profesora Boháčka) jako zástupce československých univerzit na oslavách profesora S. Riccobona v Palermu ve dnech 24. listopadu až 5. prosince 1936. Profesor Vážný tu byl poctěn přednesením projevu za zahraniční romanisty, který následoval ihned po úvodním slově a je přesvědčivým důkazem o jeho vskutku světové vědecké pověsti. Jak sám Jan Vážný ve své zprávě uvedl, profesor Riccobono byl tím projevem poctěn a radostně jej přijal, nemluvě o tom, že mu během pobytu poskytl v osobních rozhovorech mnohé podněty pro další vědeckou práci a univerzitní přednášky. V dubnu 1938 se účastnil Congresso di studi Romani v Římě, kde v právní sekci přednesl přednášku na téma *Právo prétorské z hlediska normativního, v pojetí římské jurisprudence*. Přednáška vzbudila velkou pozornost četných přítomných. Na zvláštní pozvání profesora Riccobona byl hostem v jeho exegetickém semináři v pontifikálním ústavu v Lateranu. A tak by bylo možno dále zobrazovat zvláště těsné styky Jana Vážného s italskou právní vědou. Není pochyb, že pro něj šlo o spolupráci plodnou. Itálie pro něj byla pramenem poznání a duchovního obohacení, které vždy plně ve své práci zužitkoval (měl například k dispozici knihovnu prof. Bonfanteho). Zároveň však tato spolupráce přinášela prospěch celé československé vědě a sloužila její propagaci ve světě i rozvoji československo-italských kulturních styků. Konec konců šlo i o propagaci Masarykovy univerzity a zejména brněnské právní fakulty.

Oceněním zásluh prof. Vážného na poli vědy byla nepochybně jeho volba za člena Československé národní rady badatelské v Praze dne 5. dubna 1937. V roce 1939 se stal rovněž náměstkem starosty Právní jednoty moravské.

V období největší vědecké aktivity profesora Vážného zastihla okupace a poté uzavření českých vysokých škol. I když byl hluboce zdrcen, ani v této době nepřestal vědecky pracovat. Aktivně se zapojil i do práce politické, když se stal členem odbojové skupiny ÚVOD. Dne 23. prosince 1941, tedy v období tzv. první heydrichiády, byl s celou skupinou brněnských vysokoškolských profesorů zatčen. Na brněnském gestapu byl podroben řadě drastických výslechů. Dne 4. února 1942 byl s ostatními převezen do Mauthausenu, jednoho z nejhorších koncentračních táborů Třetí říše. Práce v tamějším lomu, úplavice a flegmóna podlomily jeho zdraví natolik, že za necelé dva měsíce po transportu – prakticky umučen – zemřel. Stalo se tak 18. dubna 1942 a profesoru Vážnému bylo pouhých 51 let.

V Janu Vážném ztratila právněhistorická věda romanistu evropského formátu, vědce širokého rozhledu, jehož badatelská činnost byla již řadu let oceňována nejen doma, ale i v zahraničí, zejména v Itálii. Jeho dílo dodnes vzbuzuje obdiv a je inspirací pro dnešní romanisty.

Prameny

Archív MU v Brně

FALADA, D.: *Jan Vážný*. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938). Praha: Linde 2009, s. 196n. (ISBN 978-80-7201-750-8)

MLYNÁRIK, J.: *Čeští profesori na Slovensku*. I., Praha 1994.

SCHELLE, K. - KADLECOVÁ, M.: *Život a dílo prof. JUDr. Jana Vážného*. In: Římské právo a jeho odkaz v současném právu (Sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému). Brno: Masarykova univerzita 1992, s. 26 - 28. (ISBN 80-210-499-1)

SCHELLE, K. – ŽIDLICKÁ, M.: *Bibliografie prof. JUDr. Jana Vážného*. In: Římské právo a jeho odkaz v současném právu (Sborník z vědecké konference věnované prof. JUDr. Janu Vážnému). Brno: Masarykova univerzita 1992, s. 47 - 50. (ISBN 80-210-499-1)

SCHELLE, K. – KADLECOVÁ, M. – ŽIDLICKÁ, M.: *Život a dílo prof. JUDr. Jana Vážného*. Právnícké sešity, č. 33. Brno: Masarykova univerzita 1993, 13 s. (ISBN 80-0654-0)

SCHELLE, K.: *Prof. JUDr. Jan Vážný*, Universitas, 39, 2007, č. 4, s. 43 – 44. (ISSN 1211-3384)